

บทที่ ๒

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง “วาทกรรมคำลเกของครูทวี เทียงแท้: ศิลปินดีเด่นสาขาศิลปะการแสดงด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านของจังหวัดพิษณุโลก” เป็นงานวิจัยเชิงสหวิทยาการที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์หลายสาขา ในบทที่ ๒ นี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ซึ่งสัมพันธ์กับกรอบแนวคิดของโครงการวิจัย รายละเอียดต่าง ๆ ดังกล่าวมีดังนี้

๒.๑ กรอบแนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรมวิเคราะห์

งานวิจัยนี้ใช้แนวคิดทางด้านวาทกรรมวิเคราะห์ (Discourse Analysis) ในการศึกษาคำร้องหรือคำลเกของครูทวี เทียงแท้ เพื่อหารูปแบบและโครงสร้างของวาทกรรมซึ่งมีค่านิยมและแนวทางการศึกษาที่น่าสนใจ กล่าวคือ คำว่าวาทกรรม เป็นคำกว้าง ๆ ที่มีผู้นำไปใช้ในหลากหลายมิติ

๒.๑.๑ วาทกรรมในทางสังคมศาสตร์

คำว่า วาทกรรม เข้ามาในวงการสังคมศาสตร์ไทยเป็นครั้งแรกในเชิงอรรถของบทความเกี่ยวกับ ฌอง โบดริยาร์ด ของ สุทธิพันธุ์ จิราธิวัฒน์ และ จิรติ ตังศภัทย์ ในวารสาร จดหมายข่าวสังคมศาสตร์ Vol.๑๐ No.๔ พ.ค.- ก.ค. ค.ศ. ๑๙๘๘ (พ.ศ. ๒๕๓๑) อย่างไรก็ตามผู้ที่เป็นคนใช้คำว่า วาทกรรม ในฐานะคำแปลของคำว่า discourse นั้นก็คือ สมเกียรติ์ วันทะนะ บรรณาธิการการของจดหมายข่าวสังคมศาสตร์ ซึ่งข้อมูลตรงนี้มีระบุไว้ที่เชิงอรรถของบทความดังกล่าว อย่างไรก็ตาม คำว่าวาทกรรมนั้นก็ได้นำมาใช้ปรากฏตัวอย่างเต็มรูปแบบในบทความ “ฟังวาทกรรมว่าด้วยอุลวิทยา” ในจดหมายข่าวสังคมศาสตร์ Vol.๑๑ No.๑ ๑๙๘๘[๑] ซึ่งหลังจากนั้น คำว่าวาทกรรมก็ได้มีการใช้ในวงวิชาการอย่างกว้างขวางขึ้นเรื่อย ๆ และขยายมานอกวงวิชาการในเวลาต่อมา (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ๒๕๕๕)

สามชาย ศรีสันต์ (๒๕๕๔) กล่าวถึง วาทกรรมไว้ว่า คำว่า วาทกรรม เริ่มเป็นที่รู้จักในแวดวงวิชาการเมืองไทยเมื่อราวปี ๒๕๔๒ หลังจากที่มีการตีพิมพ์ผลงาน “วาทกรรมการพัฒนา” ของไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร คำว่า วาทกรรม ถูกกล่าวถึงครั้งแรกในเชิงอรรถของบทความหนึ่งในวารสาร จดหมายข่าวสังคมศาสตร์ Vol.๑๐ No.๔ พ.ค.- ก.ค. ค.ศ. ๑๙๘๘ (พ.ศ. ๒๕๓๑) โดย สุทธิพันธุ์ จิราธิวัฒน์ (<http://th.wikipedia.org>) แต่การแปลคำว่า Discourse เป็นภาษาไทยว่า “วาทกรรม” ปรากฏครั้งแรก โดยสมเกียรติ์ วันทะนะ คำว่า วาทกรรมมีความที่ค่อนข้างกำกวม กว้างขวาง และใช้ในหลายความหมายที่แตกต่างกันในสาขาวิชาทางสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ แต่ความหมายของวาทกรรมที่จะกล่าวถึงในที่นี้จะใช้ในความหมายในแวดวงทางสังคมศาสตร์สายวิพากษ์ หรือที่เรียกกันว่ากลุ่มวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (critical discourse analysis) และกลุ่มหลังโครงสร้างนิยม (post structuralism)

วาทกรรม หมายถึง การพูดคุย (talk) และตัวบท (text) การพูดคุยในที่นี้ใช้ในความหมายกว้าง กล่าวคือเป็นการส่งสาร ด้วยวิธีการใด ๆ ที่จะบอกเล่าเรื่องราวแก่ผู้รับสารเพื่อให้เกิดการรับรู้ เข้าใจ ด้วยการพูด การออกเสียง การใช้ภาษาไป ภาษาท่าทาง ซึ่งเป็นการเผชิญหน้ากันระหว่างผู้พูดและผู้ฟังโดยตรง และโดยผ่านเครื่องมือสื่อสาร

สำหรับตัวบท คือการสร้างตัวอักษร รูปร่าง รูปภาพ นำมาเรียงร้อยต่อกัน เป็นสิ่งที่สามารถ “อ่าน” และสื่อความหมายได้ ในแวดวงวิชาการสายอเมริกา และอังกฤษ ใช้ตัวบทในฐานะที่เป็นการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ซึ่งต่างไปจากยุโรป โดยเฉพาะฝรั่งเศส คำว่า ตัวบท ใช้ในความหมายที่ควบคู่กันระหว่างภาษากับความคิด ซึ่งหมายถึงการตีความความคิดของผู้เขียนที่ไม่ใช่เพียง ตัวบทโดยลำพัง หากแต่สนใจที่บริบทแวดล้อมของการเขียนด้วย (Enlich, ๒๐๐๐ p.๑๖๒)

แต่ลักษณะพิเศษของวาทกรรมที่เป็นเป้าหมายของการวิเคราะห์ก็คือ เป็นการบอกกล่าวเรื่องราวที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต ระบบความคิด การแสดงออกของคนในวงกว้าง ที่มีลักษณะของการผลิตซ้ำ (reproduce) องค์ความรู้ขึ้นเพื่อใช้อ้างอิง กำกับ ควบคุม

กล่าวอย่างง่ายที่สุด วาทกรรม ก็คือ การส่งผ่านความหมายด้วยวิธีการใด ๆ ผ่านภาษาภายใต้บริบทเชิงพื้นที่ เวลา สถานการณ์ เพื่อบอกกล่าว เรื่องราวอันยิ่งใหญ่ที่เต็มไปด้วยระเบียบแบบแผน วิถีปฏิบัติที่หลากหลายครอบคลุมของการใช้งานในต่างกรรมต่างวาระ มีอิทธิพลต่อความคิด การกระทำของคน โดยมีผลประโยชน์ทางอำนาจอยู่เบื้องหลัง

๑) ลักษณะของวาทกรรม

การวิเคราะห์วาทกรรม หรือลักษณะวาทกรรมที่เป็นหน่วยในการวิเคราะห์ (unit analysis) ไม่ใช่เป็นเพียงการบอกกล่าว หรือตัวบท ที่อยู่ลำพังอย่างโดดเดี่ยว แต่การวิเคราะห์วาทกรรม จะมีมุมมองเกี่ยวกับวาทกรรมที่มีลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้

วาทกรรม มีลักษณะที่เป็นแนวความคิด อุดมการณ์ ซึ่งประกอบไปด้วยชุดของความคิดมากมายที่มาอยู่ร่วมกัน ซึ่งมีสถานะเชิงอำนาจ ที่จะชี้บอกให้กระทำ หรือห้ามไม่ให้กระทำ

การวิเคราะห์วาทกรรมมีจุดยืนอยู่ที่การสร้างทางสังคม (social construction) โดยมีฐานความคิดว่า วาทกรรมเป็นความจริงชุดหนึ่ง ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์บางอย่างของผู้สร้าง จุดสนใจของการวิเคราะห์จึงอยู่ที่กระบวนการ วิธีการ ในการสร้างวาทกรรมขึ้นมา

วาทกรรมเป็นเรื่องของความเชื่อ แบบแผนการกระทำ ที่ผลิต และสร้างขึ้นจากความรู้ของสาขาวิชาการต่าง ๆ โดยมีกระบวนการที่สำคัญ ๓ ขั้นตอน คือ ๑) สร้างความฝันถึงสังคมและชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่าให้คนยอมรับ ๒) จากนั้นก็ทำความฝันนั้นให้มาสู่การปฏิบัติ ในรูปของสถาบันที่ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่สนองตอบให้ความฝันเป็นจริง และ ๓) คือผลิตองค์ความรู้ ในรูปของวินัยทางวิชาการ (academic discipline) ขึ้นเพื่อสืบทอดการใช้อำนาจต่อไปในอนาคต พูโกยกตัวอย่างการสร้างกรมตำรวจ ที่เริ่มต้นจากความฝันที่ต้องการทำให้สังคมสงบสุข ปราศจากอาชญากรรม โดยรัฐมีหน้าที่ต้องทำให้เกิดสังคมที่ว่า ซึ่งเป็นสังคมที่ดีกว่าที่ประชาชนจะมีความสุข เมื่อประชาชนยอมรับเกิดความเห็นพ้องด้วย รัฐจึงมีความชอบธรรมที่จะตั้งกรมตำรวจขึ้น มีฐานะเป็นสถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ขณะเดียวกันตำรวจก็ได้รับมอบสิทธิบางประการตามกฎหมาย เป็นอำนาจในการจับกุม ควบคุมตัว และในท้ายที่สุดก็เกิดวินัยที่ใช้ฝึกตำรวจอย่างเป็นวิชาการ โดยมีการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย และเกิดตำรา คู่มือเกี่ยวกับการเป็นตำรวจที่ดีเพื่อผลิตตำรวจรุ่นต่อ ๆ มา (Foucault, ๒๐๐๐ : ๔๑๐-๔๑๕) วาทกรรมในแวดวงตำรวจบ้านเราดังเช่น “ไม่มีอะไรภายใต้ดวงอาทิตย์ ที่ตำรวจไทยทำไม่ได้” หรือกรณีวาทกรรมทหารที่ว่า “สุขเกิดประชา ทหารกล้าจะคุ้มภัย” เป็นต้น

แม้ว่าการวิเคราะห์วาทกรรมจะสนใจที่อำนาจ การเข้าควบคุม ครอบงำ กำกับ ปิดกั้น แต่การศึกษาวาทกรรมจะต้องค้นหา แสดงให้เห็นถึง การต่อต้าน ขัดขึ้น ต่อรอง ไม่ยอมตามอำนาจ หรือการปะทะประสาน (Articulation) ต่ออำนาจนั้น ดังนั้นวาทกรรมหลักที่มีอิทธิพลครอบงำ ควบคุม จึงไม่ใช่สิ่งที่จะสามารถเข้าจัดการความคิด การกระทำของผู้คนในสังคมได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด หากแต่ในการภาคปฏิบัติ การของวาทกรรม (discursive practice) เต็มไปด้วยความเคลื่อนไหว การปะทะประสาน การเจรจา การยอมตาม ประนีประนอม และการแข็งขึ้น ซึ่งแตกต่างกันไปในพื้นที่ และเวลา

นอกจากนั้นวาทกรรมยังเต็มไปด้วย ระบบ ระเบียบ ที่มีเหตุมีผล เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับองค์กรผู้ใช้อำนาจ วาทกรรมจึงไม่เพียงเป็นคำที่อยู่อย่างโดดเดี่ยว หรือมีความตรงไปตรงมาตามความหมายทางภาษา หากแต่เต็มไปด้วยรูปแบบข้อปฏิบัติ ที่เป็นชุดของคำสั่ง ในแนวทางการแสดงพฤติกรรม การพูด รวมกระทั่งถึงวิถีคิด เช่น วาทกรรม "ประชาธิปไตย" ไม่ใช่คำที่มีความหมายเพียงระบอบการปกครองที่อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน หากแต่หมายถึง สถาบันทางการเมือง ระบบการเลือกตั้ง นักการเมือง อำนาจการออกกฎหมาย อำนาจการบริหารราชการแผ่นดิน สิทธิเสรีภาพของประชาชน การเข้าคิวซื้อสินค้า เรื่อยไปถึงการแสดงความคิดเห็นบนโต๊ะอาหารของสมาชิกในครอบครัว

๒) พื้นฐานการมองโลกทางสังคมสำหรับการวิเคราะห์วาทกรรม

ผู้วิเคราะห์วาทกรรมจะไม่เชื่อว่าความรู้ เป็นสิ่งที่ถูกต้อง เป็นจริง ในทุกที่ทุกเวลา แต่ความรู้เป็นผลผลิต (products) และเป็นตัวแทน (representation) ของอำนาจ ซึ่งถูกใช้ประโยชน์เพื่อตอบสนองต่อความต้องการบางสิ่งบางอย่างของผู้สร้าง

ประวัติศาสตร์ เป็นพื้นฐานของการสร้างองค์ความรู้ การเขียนประวัติศาสตร์ไม่ใช่สิ่งบริสุทธิ์ อันเกิดจากการแสวงหาความรู้ที่ผุดผ่อง ปราศจากอคติ หากแต่เป็นการผลิตสร้าง เชื่อมโยงระบบ ระเบียบ วัตถุดิบ มาเรียงร้อยต่อกันเพื่อผลิตเรื่องเล่าชุดหนึ่งที่มีพลังน่าเชื่อถือ และใช้เรื่องเล่าดังกล่าวสร้างความชอบธรรมให้กับอำนาจ ดังเช่น พระเจ้าตากสิน มหาราชทรงพระสติวิปลาสเพราะทรงเจริญวิปัสสนากรรมฐาน

โลกทางสังคมไม่ได้หยุดนิ่งตายตัว หากแต่เคลื่อนไหว เลื่อนไหล อย่างเป็นกระบวนการ หลากหลายทิศทาง ซึ่งต่างจากการมองโลกแบบเส้นตรงทางเดียวของการศึกษาปรากฏการณ์แบบวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ วาทกรรมจึงเคลื่อนไหว ตอบโต้ สะท้อนกลับไปมา แตกกระจาย จุดสนใจจึงไม่ใช่เส้นตรงแบบ X นำไปสู่ Y หรือ เหตุ นำไปสู่ผล แต่สนใจที่ X และ Y สร้างตัวตน ความชอบธรรมของการอธิบายขึ้นมาได้อย่างไร มีสิ่งอื่นใดเข้ามาเกี่ยวข้อง สัมพันธ์บ้าง และสิ่งใดที่ถูกกีดกัน กำจัดออกไป ไม่ให้เกี่ยวข้อง ละเว้นไม่ถูกกล่าวถึง หรือบิดเบือนให้ปรากฏในอีกแบบ

การศึกษาวาทกรรมเป็นการศึกษาเพื่อเปิดพื้นที่ให้กับเสียงที่ไม่ได้ยิน หรือได้ยินแต่ไม่มีใครสนใจฟังเสมือนเสียงกรีดร้องด้วยความเจ็บปวดของสัตว์ในป่าลึก ที่ไม่มีใครผู้ใดสนใจจะฟัง หรือค้นหาที่มาของเสียง การศึกษาวาทกรรมจะแสดงให้เห็นถึงอำนาจ ความไม่เท่าเทียมกัน ที่คนกลุ่มหนึ่งเอารัดเอาเปรียบ ครอบงำ ปิดกั้น คนอีกกลุ่มหนึ่งไว้ ผ่านเครื่องมือ เทคโนโลยีทางการเมือง ในรูปของสถาบัน กฎหมาย อาวุธ วัฒนธรรม ซึ่งสร้างขึ้นจากความรู้ ทำให้คนถอยห่างออกจากเจตจำนงเสรี (free will)

๓) จุดสนใจของการวิเคราะห์

กลุ่มทฤษฎีหลังโครงสร้างนิยม (Post Structuralist Theory) สนใจที่ระบบความหมายของวาทกรรม หมายถึง ระบบระเบียบ ที่เรียงร้อย ต่อเนื่องสอดคล้องประสาน และสร้างพลัง ให้วาทกรรมนั้นดำรงอยู่ได้อย่างมีอำนาจ โดยสนใจที่กระบวนการผลิตสร้างความหมาย, แบบแผนของการใช้, วิธีการในการ

พูด, การเขียน, เพื่อส่งผ่านความหมาย ตลอดจนใครที่สามารถพูด ผลิต และตีความความหมายดังกล่าวได้ ดังเช่น วาทกรรมว่าด้วย เศรษฐกิจพอเพียง ถูกสร้างขึ้นให้เกิดการยอมรับหรือน้อมนำไปปฏิบัติได้อย่างไร (legitimacy) ใครมีสิทธิในการตีความ ให้ความหมาย หรือผลิตตำรา คู่มือ ในการน้อมนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประพุดิปฏิบัติ เป็นต้น กลุ่มหลังโครงสร้างนิยมไม่เชื่อว่า ความหมายจะถูกส่งผ่านไปยังการรับรู้ ซึมซับเข้าไปในตัวบุคคล อย่างตรงไปตรงมา หากแต่เต็มไปด้วยการปะทะประสาน การเจรจา ต่อสู้ ระหว่างฝ่ายมีอำนาจ กับฝ่ายที่ถูกกระทำโดยอำนาจ ก่อให้เกิดความหมายใหม่ ภายใต้บริบทเฉพาะที่ความหมายสามารถเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

กลุ่มวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) เน้นที่ภาคปฏิบัติ ในสถานที่ บริบท เวลา บรรยากาศ ฉาก ที่เกิดขึ้นของกระบวนการส่งผ่านความหมายทางวาทกรรม จุดสนใจ อยู่กับการบิดเปลี่ยนความหมายอันเกิดจากกระบวนการทางสังคม หรือการใส่ข้อความเดียวกันในบริบทแวดล้อม ที่ต่างกันส่งผลให้เกิดการบิด เปลี่ยน ยกระดับ หรือทำลายล้าง ในปริมาณความเข้มข้นที่แตกต่าง หรือ แม้กระทั่งสามารถเปลี่ยนความหมายไปในทิศทางตรงกันข้าม เช่น การตีความถวายพระพร หรือการตีความเพื่อเป็น เกียรติแก่คู่สมรส กับการตีความเหล่าในโฆษณาชุด เลิกเหล่าเลิกจน เป็นต้น นอกจากนั้นยังสนใจกระบวนการ สร้างวาทกรรมชุดหนึ่งให้กลายเป็นวาทกรรมหลัก และปิดบัง เก้นกั้นวาทกรรมอื่นไม่ให้ปรากฏหรือลดคุณค่าลง เช่น การทำให้วาทกรรม “คนรากหญ้า” มีสถานะที่สำคัญและรัฐบาลต้องให้การใส่ใจดูแล มากกว่าคำว่า “ประชาชน” เป็นต้น หรือการทำให้ “ชนชั้นกลาง” กลายเป็นผู้พิทักษ์รักษาประชาธิปไตย เป็นผู้รู้ดีเชี่ยวชาญ ด้านการเมือง การเลือกผู้แทน และลดคุณค่าของการเลือกตั้งของชาวชนบทให้กลายเป็น เสียงที่ถูกซื้อ เป็นต้น

วิรพงษ์ วรวัตร (๒๕๕๐) กล่าวถึง วาทกรรม ไว้ดังต่อไปนี้ วาทกรรม คือ ชุดของความหมาย ที่เป็นระบบ ซึ่งปรากฏทั้งในรูปของข้อความ ภาพ สัญลักษณ์ แบบแผนปฏิบัติ รวมไปถึงความเชื่อ ค่านิยม อัตลักษณ์ที่มีการสื่อสารเพื่อให้เกิดความหมาย คุณค่า กฎเกณฑ์ เงื่อนไข ซึ่งมีผลต่อการควบคุมสังคม สถาบัน รวมทั้งปัจเจกบุคคลว่า อะไรควรนำเสนอ อะไรควรปฏิบัติตาม อะไรควรเชื่อ ทั้งยังมีผลต่อการสร้างชุดของ ความจริงขึ้นในสังคมในแต่ละช่วงเวลาเฉพาะด้วย วาทกรรมนั้นเป็นสิ่งที่ถูกนำมาใช้สร้างความหมายให้กับสิ่งต่าง ๆ ในสังคมที่แวดล้อมรอบตัวเรา ทั้งยังทำหน้าที่ในการรักษาสภาพ หรือตรึงสิ่งเหล่านั้นให้คงอยู่และให้เป็นที่ยอมรับของสังคม อำนาจของวาทกรรมดังกล่าวนี้เกี่ยวข้องกับหลาย ๆ สิ่ง หลาย ๆ อย่างในสังคมเมื่อเรามองวาทกรรมในเป็นสิ่งที่ป็นรูปธรรมนั้น อาจกล่าวยกตัวอย่างสิ่งที่เป็นภาคการแสดงของวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความหมายเพื่อการยอมรับวาทกรรมต่าง ๆ ในสังคมอย่างเป็นรูปธรรม เช่น วาทกรรมเรื่องเรือนร่างสตรี (female bodies) เป็นวาทกรรมชุดหนึ่งที่มีบทบาทต่อการสร้างความหมาย หรือความจริง เกี่ยวกับเรือนร่างที่สวยงามของสตรี เช่น ผู้หญิงสวยต้องมีผิวเนียน หุ่นดี สมส่วน เป็นต้น ต่าง ๆ เหล่านี้นำมาซึ่งการสร้างการยอมรับต่อร่างกายของผู้หญิงที่เป็นแบบเดียวกัน / ไปด้วนกันกับวาทกรรมดังกล่าวว่าเป็นผู้หญิงที่สวยงาม ส่วนผู้หญิงที่มีลักษณะ / รูปร่างไม่ตรง / ไม่เข้ากันกับวาทกรรมดังกล่าวก็จะไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม หรือ เกิดปมด้อยต่อตัวเองทำให้เกิดความพยายามที่จะทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ตนเองดูดีขึ้น เพื่อให้เป็นที่ยอมรับในสังคม ซึ่งอาจจะโดยการควบคุมอาหาร การใช้เครื่องสำอางยี่ห้อต่าง ๆ เป็นต้น วาทกรรมดังกล่าวนี้ก็นำมาซึ่งผลประโยชน์ที่ฝังแฝงมาในรูปแบบต่าง ๆ ภายใต้วาทกรรม เช่นวาทกรรมเรื่องเรือนร่างสตรีดังกล่าวนี้ก็จะอาจจะนำมาซึ่งธุรกิจการค้า ยาลดความอ้วน เครื่องสำอาง ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งวาทกรรมที่เป็นที่ยอมรับของคนในสังคมแต่ละยุคสมัย / ช่วงเวลา โดยการยอมรับเป็นค่านิยม ความเชื่อ ความรู้ สิ่งที่เป็นแบบแผนในการปฏิบัติตนในการดำรงชีวิตประจำวัน ฯลฯ ของคนส่วนใหญ่ในสังคมแล้วนั้นวาทกรรมดังกล่าวนี้ก็จะกลายเป็นวาทกรรมหลัก (dominant discourse) ขึ้นมาในสังคม

ซึ่งอำนาจของวาทกรรมนั้นมีทั้งในแง่ของการ กดทับ / ปิดกั้น (subjugate) ไม่ให้ความหมาย ค่านิยม ความเชื่อ สถาบันอื่น ๆ ที่ขัดต่อวาทกรรมหลักนั้นแสดงออกได้อย่างเปิดเผย และในแง่ของการ แทนที่ / เลื่อนหาย (displace) ต่อสิ่งต่าง ๆ ที่ขัดกับวาทกรรมหลักที่ดำรงอยู่ กล่าวให้เห็นภาพก็คือ วาทกรรมมีอำนาจในการที่จะทำให้สังคมมีความคิด ความเชื่อหนึ่ง และความคิดความเชื่อดังกล่าวเมื่อได้รับการยอมรับ การปฏิบัติตามจากภาคส่วนในสังคมแล้ว วาทกรรมนั้นก็จะเป็นวาทกรรมหลักซึ่งอำนาจของวาทกรรมหลักนี้กล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือ การกั้นไม่ให้วาทกรรมอื่น ๆ ที่เป็น วาทกรรมที่สวนทางกับตน ที่ขัดต่อผลประโยชน์ของตน สามารถแสดงออก / ได้รับการยอมรับในสังคมได้นั่นเอง

อรรถพร ปิณฑิโรวาท (๒๕๔๙) ให้กล่าวถึง วาทกรรม ไว้ว่า “คำว่า “วาทกรรม” เพิ่มแพร่หลายไม่นานนัก”... “วาทกรรมแนวคิดของฟูโกต์ที่เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ อุดมการณ์ ความเป็นใหญ่ ตรรกะและกฎเกณฑ์ที่จะทำให้วาทกรรมต่าง ๆ เกิดเป็นชุดความรู้ในยุคหนึ่ง ๆ เกิดการซ้อนทับ เคลื่อนย้ายเปลี่ยนแปลงจนทำให้วาทกรรมชุดหนึ่ง ๆ หาดำรงอยู่ไม่ได้ การกดทับ ปิดบัง ซ่อนเร้น ทำให้สิ่งใดกลายเป็นสิ่งที่พูดได้พูดไม่ได้ในยุคหนึ่ง ๆ จากแนวคิดของฟูโกต์” ... “นอร์แมน แฟร์คลาฟ นักภาษาศาสตร์ผู้ซึ่งเสนอว่าวาทกรรมผลิตหรือสถาปนาตัวตนหรืออัตลักษณ์ของประธาน ประธานผู้ผลิตสร้างวาทกรรม มีความสำคัญพอๆ กับที่วาทกรรมสร้าง/ผลิตประธานและโดยภาคขยาย สังคมผลิตวาทกรรมแยกเช่นที่ วาทกรรมผลิตสังคม เติง เวินเจียง เป็นนักคิดทางด้านสังคมศาสตร์อีกคนหนึ่ง” ... “แนวคิดของเขาเริ่มต้นว่า วาทกรรมคือปฏิสัมพันธ์เชิงสังคม ทั้งบทและบริบทต่างมีปฏิสัมพันธ์กัน และการใช้ภาษาคือพฤติกรรมเชิงสังคม ซึ่งหมายความว่า การใช้ภาษาบ่งบอกเจตนาของผู้ใช้”...

ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร (๒๕๕๐) ได้กล่าวถึง วาทกรรมทางสังคมไว้ว่า “มีการนำการศึกษา วาทกรรมเข้ามาในวิธีการศึกษาทางสังคมศาสตร์มาระยะหนึ่งแล้ว ทั้งในชื่อว่า “วาทกรรม” และชื่ออื่น ๆ เช่น วจนะ ปริจเฉท สัมพันธฐาน[๑] มีงานวิจัยหลายชุดในทางรัฐศาสตร์ ที่กล่าวถึงการศึกษาวาทกรรมในฐานะที่เป็นองค์ประกอบของการศึกษา ตลอดทั้งมีข้อถกเถียงเกี่ยวกับคำว่าวาทกรรม เช่นว่าเราจะใช้คำว่า “อุดมการณ์” แทนได้ไหม เพราะหากเราใช้วาทกรรมตามความหมายที่ Foucault ได้นิยามไว้ว่า วาทกรรมเป็น ศูนย์กลางของการสร้าง ปะทะ และถ่ายเทอำนาจ[๒] หรือ วาทกรรมคือสิ่งที่สร้างสิ่งที่มันพูดถึง[๓] มันก็น่าจะใกล้เคียงกับการใช้คำว่าอุดมการณ์หรือไม่ การใช้คำว่า “วาทกรรม” จะทำให้คนฟังรู้สึกตระหนักกับศัพท์ใหม่ จนเกินไปหรือไม่” ... “ในสังคมที่มีวาทกรรมหลัก วาทกรรมรอง วาทกรรมชายขอบ ฯลฯ เพราะแม้วาทกรรม จะสร้างอำนาจในการครอบงำ แต่อำนาจที่สร้างขึ้นมาก็ไม่ใช่อำนาจที่รวมศูนย์ เพราะมีวาทกรรมใหม่ ๆ กำเนิด มาเพื่อแข่งขันซึ่งกันและกัน”...

ศรีสมภาพ จิตรภิมย์ศรี (อ้างถึงใน ศิริินภา, ๒๕๕๕) กล่าวถึงกระบวนการสร้างวาทกรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไว้ว่า กระบวนการสร้างวาทกรรมนั้นจะต้องเกิดขึ้นในลักษณะต่อเนื่อง พร้อมกันและหลากหลาย เพราะจะทำให้เกิดความคิดที่กลายเป็นวัตถุในทางวาทกรรมต่อมา และมีการผลิตซ้ำความหมาย ต่างๆที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทางสังคม โดยความคิดนี้จะต้องผ่านการให้ความหมาย วิเคราะห์ร่วมกัน และผ่านการ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนหลายๆ คน เป็นกลุ่ม เป็นเครือข่าย เป็นขบวนการทางสังคมด้วย ไม่ใช่เพียงนักวิชาการ วิเคราะห์แล้วพูด คนอื่นฟัง แล้วก็จบ ไม่ใช่ สิ่งนั้นเป็นเพียงความคิดเห็นของคนเท่านั้น แต่ขบวนการทางสังคม นั้นจะต้องหลากหลายจากความคิดหนึ่งสู่ความคิดหนึ่งแตกตัวออกไปและเคลื่อนตัวในทางสังคม สิ่งเหล่านี้คือ การสร้างวัตถุทางวาทกรรม กรณีภาคใต้ วัตถุทางวาทกรรมคือกระบวนการสันติ หรือการไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาในพื้นที่ที่มีความรุนแรง ที่จะต้องอาศัยเครือข่ายทางสังคมที่กว้างใหญ่ มีพลังมาร่วม

ผศ.ศรีสมภพ เล่าว่าเครือข่ายทางสังคม ๓ กลุ่มที่มีพลังและเป็นองค์ประกอบรวมคือองค์กรวิชาการ เครือข่ายสื่อสาร และเครือข่ายประชาสังคม ที่ต้องการเกาะเกี่ยวมีปฏิสัมพันธ์ภายใน และหมุนหรือคงเพื่อผลิตวาทกรรมสอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาที่อยากให้เกิดขึ้น โดยการจะคงกันจะต้องมีพื้นที่ และดึงพลังทางสังคมมาร่วม กรณีสามจังหวัดชายแดนใต้ วิเคราะห์เชิงวิชาการและพูดคุยพบว่า การแก้ไขปัญหาในทางสันติในพื้นที่ภาคใต้มีอยู่ ๓ ประเด็น ที่ต้องสร้างวาทกรรมวาทกรรม คือ ๑.การปกครองคือการแบ่งการปกครองแบบพิเศษ ๒.การสานเสวนา การพูดคุยระหว่างฝ่ายต่างๆรวมถึงฝ่ายที่มีความขัดแย้งกันด้วย (Peace Talk) ๓.การสร้างมโนธรรม ทั้งสามประเด็นจะถูกโยนลงไปในสนามและมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันผ่านเครือข่ายทั้งสาม จนเกิดวาทกรรมวาทกรรม โดยเครือข่ายสื่อจะเป็นตัวที่วิ่งนำข้อมูลเหล่านี้ลงไปสู่พื้นที่สาธารณะ พื้นที่ทางสังคมและมีการหมุนระหว่างสามกลุ่มนี้

“การเชื่อมโยงระหว่างสามกลุ่มแรกแล้วหมุน บั่น ทำให้เกิดสามกลุ่มความคิดในเรื่องของการจัดการท้องถิ่นแบบพิเศษ พูดถึงเรื่องของการกระบวนการสร้างสันติภาพ การสร้างมโนธรรมขึ้น เมื่อหมุนไปและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ตัววาทกรรมที่ถูกปั่น จะทำให้เกิดวาทกรรมวาทกรรมและสะท้อนกลับมาทำให้เครือข่ายหรือกลุ่มขยายตัวมากขึ้น ทั้งคนที่คิดเห็นขัดแย้งกันและตรงกัน โดยไม่ได้เกี่ยวว่าจะต้องเป็นคนคิดเหมือนกัน เห็นได้ว่าวาทกรรมตราบดีที่มีการเล่นการพูดถึง มีการอ้างถึง มีการกล่าวถึงสิ่งที่เราพูดถึงอยู่ตลอดเวลา พื้นที่เปิดออกอยู่เรื่อยๆ ในภาษาทางรัฐศาสตร์เรียกว่ากระบวนการทางวาทกรรมซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ไม่จำเป็นต้องคิดเหมือนกันจะคิดต่างกันได้แต่ขอให้พูด มีการพูดถึง กล่าวถึง”

๒.๑.๒ วาทกรรมในทางรัฐศาสตร์

ในทางรัฐศาสตร์ เราเชื่อว่า วาทกรรม ทุกชิ้นต่างก็มีฐานทางความคิดที่สร้างขึ้นมาเพื่อสร้างความถูกต้อง ให้กับวาทกรรมของกลุ่มตนก็เรียกว่าไม่มีวาทกรรมไหนจะถูก หรือผิด แบบ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ไปเลย มันแล้วแต่ความเชื่อของเราเท่านั้น (อดิน, ๒๕๕๐)

อำนาจรัฐเกี่ยวกับการสร้างวาทกรรมแห่งอำนาจที่มีความหมาย สะท้อน ความเป็นสัญลักษณ์ และเทคนิคแห่งการใช้อำนาจซึ่งทำให้เกิดอำนาจที่แท้จริงในบริบทเฉพาะของแต่ละสังคมและชุมชน อำนาจที่แผ่กระจายไปทั่วสังคมยังทำให้เกิดการควบคุมทางสังคมและการต่อสู้เพื่ออำนาจในสังคม (ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี และสุกรีหลัง ปุเต๊ะ, ๒๕๕๑)

สุกัญญา ตรีทิพนนท์ (๒๕๔๔) กล่าวถึง การสร้างวาทกรรมของสื่อมวลชนที่มีผลต่อการเมือง การปกครองของอดีตนายกรัฐมนตรีไว้ว่า การสร้างวาทกรรมของสื่อมวลชนเป็นผลมาจากปัจจัยสองประการ คือ ปัจจัยภายในคือ การทำงานด้านข่าว ความคิด ความเชื่อ ทศนคติและนโยบายของสถาบัน และปัจจัยภายนอก คือสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ล้วนมีส่วนกำหนดวาทกรรมของสื่อมวลชนในการสร้างความจริงต่อการใช้วาทกรรมทางด้านนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ โดยสื่อมวลชนเลือกใช้วาทกรรมรัฐศาสตร์มากกว่าวาทกรรมนิติศาสตร์อันสะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมการเมืองไทยมีลักษณะลื่นไหล สามารถเปลี่ยนแปลงไปกลับมาได้ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าเมื่อวัฒนธรรมการเมืองของไทยมีลักษณะที่ลื่นไหลและให้ความชอบธรรมกับหลักรัฐศาสตร์มากกว่าหลักนิติศาสตร์แล้ว สื่อมวลชนซึ่งมีหน้าที่ผลิตวาทกรรมเพื่อสร้างความรู้และความจริงให้กับสังคมก็จะมีแนวโน้มเลือกผลิตซ้ำวาทกรรมรัฐศาสตร์ที่สอดคล้องกับสภาพวัฒนธรรมการเมืองไทย

๒.๑.๓ วาทกรรมในทางมานุษยวิทยา

แนวคิดเชิงมานุษยวิทยาของ "วัฒนธรรม" ในบางส่วน สะท้อนให้เห็นถึงปฏิกิริยาที่มีต่อสัมพันธ์สารหรือวาทกรรมที่ขึ้นอยู่กับสิ่งตรงกันข้ามระหว่าง "วัฒนธรรม" และ "ธรรมชาติ" ตามที่มนุษย์ได้อยู่อาศัยใน "สภาวะธรรมชาติ" นักมานุษยวิทยาได้โต้เถียงว่าวัฒนธรรมคือ "ธรรมชาติของมนุษย์" และผู้คนทั้งหลายมีความสามารถที่จะจำแนกประสบการณ์ ถอดรหัสการจำแนกในเชิงสัญลักษณ์ และสอนความเป็นนามธรรมนั้นให้แก่ผู้อื่น โดยที่มนุษย์ได้วัฒนธรรมมาด้วยการเรียนรู้ (ในกระบวนการของการทำให้กลายเป็นวัฒนธรรมและการสัมพันธ์กันในสังคม) ผู้คนอยู่อาศัยในที่ที่แตกต่างกัน แตกต่างด้วยสิ่งล้อมรอบ จึงอาจทำให้มีการพัฒนาวัฒนธรรมออกมาต่างกัน นักมานุษยวิทยายังได้ชี้ประเด็นว่าด้วยวัฒนธรรมนั้นเองที่ทำให้ผู้คนสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่ไม่ได้สืบมาทางพันธุกรรม ดังนั้นผู้คนที่อยู่อาศัยในสิ่งแวดล้อมที่ต่างกันจึงมักมีวัฒนธรรมที่ต่างกันด้วย ทฤษฎีทางมานุษยวิทยาส่วนมากมีต้นตอมาจากความซาบซึ้งและความสนใจในความตึงเครียดระหว่างความเป็นท้องถิ่นและความเป็นระดับโลก (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ๒๕๕๕)

จากนิยามของคำว่า วาทกรรม ดังกล่าวทำให้มีผลงานวาทกรรมวิเคราะห์เป็นจำนวนมากที่ปรากฏในสาขาต่าง ๆ และนิยามของคำว่าวาทกรรมวิเคราะห์ที่ได้นำไปใช้อ้างอิงในศาสตร์แต่ละสาขาก็จะแตกต่างกันไปตามบริบทของข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ (ดังเห็นได้จากผลงานวิจัยที่มีเผยแพร่อยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งเกี่ยวข้องกับประเด็นความไม่เท่าเทียมทางเพศ (Gender inequality) การควบคุมสื่อ (Media discourse) หรือ การเมือง (Political discourse) เป็นต้น

ชิฟฟริน (๑๙๗๘) กล่าวถึงประเด็นการศึกษาทางด้าน Discourse Analysis ไว้อย่างน่าสนใจ กล่าวคือ คำว่า discourse analysis เป็นคำที่นักวิชาการจากหลายสาขาค้นเค้นกันเป็นอย่างดี หลายศาสตร์ได้ศึกษาและนิยามความหมายของ discourse analysis และนำไปใช้ในงานวิจัยอย่างหลากหลาย ตัวอย่างเช่น สาขาปรัชญา มานุษยวิทยา สังคมศาสตร์ จิตวิทยา การแพทย์และพยาบาล การสื่อสาร เป็นต้น คำว่า discourse analysis ในทางภาษาศาสตร์มีการใช้อย่างกว้างขวางและมีคำนิยามเป็นภาษาไทยหลายคำแตกต่างกันไปตามวิธีการศึกษาและงานวิจัยของนักวิจัยแต่ละท่าน เช่น วาทกรรมวิเคราะห์ วัจนวิเคราะห์ ปริจเฉทวิเคราะห์ สัมพันธสาร ข้อความต่อเนื่อง เป็นต้น ซึ่งความหมายหรือนิยามของคำแต่ละคำนั้นมาจากคำในภาษาอังกฤษคำเดียวกัน คือ discourse analysis ดังที่มีผู้กล่าวถึงนิยามของคำดังกล่าว ดังนี้

ฮาลลidayและฮาซัน (Halliday and Hasan, ๑๙๗๖) อธิบายว่า ปริจเฉทเป็นหน่วยภาษาในระดับเหนือประโยค เช่น ย่อหน้าหรือหน่วยที่ใหญ่กว่าย่อหน้า

สตับส์ (Stubbs, ๑๙๘๓) อธิบายว่า ปริจเฉทเป็นการศึกษาหน่วยทางภาษาในระดับที่สูงกว่าประโยค ซึ่งเกิดขึ้นจริงและเป็นไปตามธรรมชาติ ปริจเฉทที่เกิดเรียงต่อกันนั้นมีลักษณะสำคัญเรียกว่า เอกภาพ ซึ่งหมายถึง ถ้อยความในปริจเฉทมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงเป็นเนื้อความเดียวกัน

ชิฟฟริน (Schiffrin, ๑๙๘๗) กล่าวว่า ปริจเฉทมีคุณสมบัติที่สำคัญ ๓ ประการ คือ เป็นหน่วยสร้างทางภาษาศาสตร์ เป็นหน่วยทางความหมายและเป็นหน่วยที่ใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการสื่อสาร คุณสมบัติที่เป็นหน่วยสร้างและหน่วยทางความหมายเป็นปริจเฉทในแง่ที่เกิดจากการเรียงลำดับของหน่วยย่อย เช่น ประโยค ประพจน์และถ้อยคำ ส่วนคุณสมบัติที่ใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการสื่อสารนั้นเป็นลักษณะของการใช้ภาษาในการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

ฟาน เด็ก (Van Dijk, ๑๙๙๗) อธิบายว่าปริจเฉทเป็นการศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษา โดยปริจเฉทนั้นประกอบด้วยคำ อนุพากย์ ประโยค ประพจน์และชุดของวัจนกรรมซึ่ง

ล้วนแต่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ผู้ใช้ภาษาหรือผู้ร่วมการสนทนานั้นล้วนแต่มีส่วนร่วมในการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมภายใต้เงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมนั้นๆ

พานเด็ก (๑๙๙๗) กล่าวถึงความหมายของวาทกรรมวิเคราะห์ว่ามีทั้งหมด ๓ มิติซึ่งมีความสัมพันธ์กัน ได้แก่

- ๑) การใช้ภาษา (Language use)
- ๒) การถ่ายทอดความคิดความเชื่อ (Communication of belief)
- ๓) การมีปฏิสัมพันธ์ในสังคม (Interaction in society)

พานเด็กยังได้กล่าวอีกว่าการวิเคราะห์วาทกรรมจะต้องสัมพันธ์กับมิติทั้งสามมิติข้างต้นแต่เนื้อหาจะเน้นหนักไปที่มิติใดขึ้นอยู่กับงานวิจัยแต่ละเรื่องว่ามีจุดเน้นหรือมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาโน้มเอียงไปในด้านใด เช่น งานวิจัยบางเรื่องมุ่งเน้นศึกษารูปแบบการใช้ภาษาในวาทกรรมเพื่อผลประโยชน์ทางการค้าหรือการเมือง หรือศึกษาโครงสร้างภาษาและโครงสร้างวาทกรรมว่าเป็นแบบใดและมีความสัมพันธ์กันอย่างไร เป็นต้น ผู้วิเคราะห์/วิจัยจะตีความประเด็นต่าง ๆ ผ่านรูปภาพ (form) ที่ปรากฏออกมาในรูปแบบของวาทกรรมตัวอย่างงานวิจัยทางวาทกรรมที่เน้นวิเคราะห์การใช้ภาษาอันเป็นมิติหนึ่งของงานทางด้านวาทกรรมวิเคราะห์พบมากในงานของฮัลลidayและฮาซาล เช่น ผลงานเกี่ยวกับ Cohesion and coherence (Halliday and Hasan ๑๙๗๖) เป็นต้น

งานวิจัยทางด้านวาทกรรมวิเคราะห์ดังที่ได้กล่าวข้างต้นแล้วนั้น มุ่งเน้นศึกษาเรื่องการใช้ภาษา (Language use) เป็นสำคัญและส่วนใหญ่เป็นผลงานวิจัยของนักภาษาศาสตร์แต่ยังมีงานวิจัยทางด้านวาทกรรมวิเคราะห์อีกเป็นจำนวนมากที่มุ่งศึกษามิติอื่น ๆ อันได้แก่ ‘งานวิจัยที่ศึกษาการถ่ายทอดความคิดความเชื่อ (Communication of belief) ของผู้คนในสังคมคล้ายกับเป็นมรดกทางความคิดที่มีผู้ถ่ายทอดและผู้สืบทอดอย่างเป็นรูปธรรม งานวิจัยในมิตินี้เป็นผลงานของนักมานุษยวิทยา นักคติชนวิทยาและนักสังคมวิทยาเป็นส่วนใหญ่ นักมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์ที่มีผลงานโด่งดังทางด้านนี้ได้แก่มิเชล ฟูโกต์ที่ศึกษา *Language as a means for social, political and economic values* (Foucault ๑๙๗๒) เป็นต้น

นอกจากมิติการศึกษาที่เน้นหนักทางด้านการใช้ภาษา (Language use) และการถ่ายทอดความคิดความเชื่อ (Communication of belief) แล้ว การศึกษาการมีปฏิสัมพันธ์ในสังคม (Interaction in society) ก็นับเป็นการศึกษาทางด้านวาทกรรมวิเคราะห์ที่มีผู้สนใจอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย การศึกษาในมิตินี้เป็นการศึกษาการใช้ภาษาของผู้คนในสังคมที่สัมพันธ์กับสถานภาพ บทบาท อำนาจ หน้าที่และปัจจัยต่าง ๆ ที่เปรียบเสมือนแนวปฏิบัติสำหรับการอยู่ร่วมกันของผู้คนในแต่ละสังคม บราวน์และยูล (Brown and Yule, ๑๙๘๗) อธิบายว่าการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์ในแนวทางนี้เป็นการวิเคราะห์การใช้ภาษาโดยศึกษาวัตถุประสงค์และหน้าที่ของรูปภาพที่นำมาใช้ในกิจกรรมทางสังคมของมนุษย์เป็นสำคัญ

งานวิจัยเรื่อง“วาทกรรมคำลเกของครูทีวี เทียงแท้: ศิลปินดีเด่นสาขาศิลปะการแสดงด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านของจังหวัดพิษณุโลก” มีความสัมพันธ์กับมิติทางวาทกรรมวิเคราะห์ข้างต้นทั้งสามมิติเพราะเป็นการศึกษาการใช้ภาษาเพื่อถ่ายทอดความคิด (ที่ปรากฏในบทร้องลิเก) โดยสื่อผ่านออกมาในรูปของการแสดงหรือศิลปะซึ่งนับเป็นงานวิจัยที่มุ่งตีความสารและตีความคุณค่าของสารที่ปรากฏในรูปของวาทกรรมสะท้อนสังคมแบบหนึ่ง

๒.๒ การแสดงลิเกและศิลปะการแสดง

การศึกษาประวัติและผลงานของศิลปินพื้นบ้านและการศึกษาประเพณีต่าง ๆ อันเกิดจากความสามารถหรือความเชี่ยวชาญของศิลปินพื้นบ้านนับว่ามีผู้ศึกษาอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย สำหรับงานวิจัยนี้เกี่ยวข้องกับการแสดงลิเกซึ่งเป็นความสามารถอันน่าชื่นชมยกย่องของครูหวิ เทียงแท้ ตัวอย่างผลงานวิจัยที่เคยมีผู้ศึกษาไว้แล้วและมีความเกี่ยวข้องกับการประเด็นงานวิจัยนี้ได้แก่

กรกฎ วงศ์สุวรรณ (๒๕๔๙) ศึกษา “กระบวนการถ่ายทอดดนตรีไทยของปราชญ์ชาวบ้าน ในมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา” โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษา คือ ปราชญ์ชาวบ้าน ๒ คน อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาดนตรีไทย ๖ คน และนักศึกษาชั้นปีที่ ๑- ๔ ๑๖ คน ผู้วิจัยใช้การสังเกต (Observation) และสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ ชนิดมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างแนวทางการสังเกตและแนวทางการสัมภาษณ์ โดยมีผู้วิจัยเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวิจัย การวิเคราะห์เนื้อหาผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป สำหรับข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมในสนาม ทั้งวิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย การเปรียบเทียบข้อมูล และการวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดของข้อมูล ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ว่า ในแง่ของกระบวนการถ่ายทอดดนตรีไทยตามวิธีการของปราชญ์ชาวบ้านนั้น ผลการศึกษาพบว่าในการสอนบทเพลงต่าง ๆ ปราชญ์ชาวบ้านใช้วิธีการเลือกเพลงให้ใกล้เคียงหลักสูตรที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กำหนด โดยเลือกเพลงสอนตามความเหมาะสมกับนักศึกษาแต่ละชั้นปี สำหรับวิธีการและขั้นตอนการถ่ายทอดพบว่าปราชญ์ชาวบ้านถ่ายทอดโดยวิธีการ मुखपाठ หรือการต่อเพลงด้วยเสียงร้อง โดยการสาธิตหรือการต่อเพลงด้วยการปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่างและให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม โดยใช้วิธีการแสดงจริงทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน ในด้านการรวมวงและปรับวงดนตรีไทยพบว่า ปราชญ์ชาวบ้านมีวิธีการคือ การคัดเลือกนักดนตรีและนักร้องที่มีฝีมือดี การเลือกเพลงที่จะบรรเลงตามวัตถุประสงค์ของงานพิธีกรรมต่าง ๆ การฝึกซ้อมวงอย่างน้อย ๒-๓ ชั่วโมง ในด้านการวัดและการประเมินผลพบว่า ปราชญ์ชาวบ้าน ใช้วิธีการสังเกตจากการบรรเลงและขับร้องของนักศึกษา โดยการให้นักศึกษาปฏิบัติให้ดูเป็นรายบุคคลและกลุ่มตลอดจนสังเกตจากการบรรเลงรวมวง อีกด้านหนึ่งคือ การพัฒนาทักษะฝีมือของผู้เรียนพบว่า ปราชญ์ชาวบ้านประเภทเครื่องดีได้คิดค้นท่าโล่ฆ้อง ๑๑ ชั้น เพื่อใช้สำหรับฝึกทักษะผู้เรียน ส่วนปราชญ์ชาวบ้านด้านขับร้องเพลงไทยได้สร้างระบบ การขับร้องเพลงไทยซึ่งเป็นวิธีที่จดจำได้ง่ายเป็นหลักในการถ่ายทอดให้แก่ผู้เรียน

กิจชัย ส่องเนตร (๒๕๔๕ : ง) ได้ศึกษา “กระบวนการเรียนรู้วงสะล้อ ซอ ปี่น ของครูศิลปินในอำเภอเมืองจังหวัดน่าน” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสอนมี๒แบบคือรูปแบบที่๑กระบวนการเรียนรู้แบบในระบบและนอกระบบครูศิลปินเป็นผู้เดินทางไปสอนให้ผู้เรียนตามสถานที่ต่าง ๆ การเรียนรู้โดยครูสอนสาธิตฝึกเลียนแบบ ทำซ้ำ มีการกำหนดเวลาเรียนที่แน่นอนเรียนรู้ระยะเวลาสั้น ๆ สาระการเรียนรู้เป็นเพลงบรรเลงและการขับซอในระดับเบื้องต้น สำหรับการสร้างประสบการณ์โดยการแสดงในโรงเรียนชุมชนและท้องถิ่นการวัดและประเมินผลโดยการสังเกตและปฏิบัติตามที่กำหนด การแบ่งกลุ่ม การทดสอบและการซักถาม รูปแบบที่ ๒ ได้แก่กระบวนการเรียนรู้แบบพื้นบ้านมีวิธีการเรียนรู้แบบ मुखपाठ โดยการใช้ตา ดู หู ฟัง ใจคิด มือเล่นรวมแล้วเรียกว่า การเรียนทำ ผู้เรียนติดตามครูไปแสดงดนตรีตามสถานที่ต่าง ๆ ในงานประเพณีพิธีกรรม

สมชาย เอี่ยมบางยุง (๒๕๔๕) ได้ศึกษา “กระบวนการถ่ายทอดภูมิของชมรมดนตรีไทย มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)” กล่าวสรุปว่า การเรียนการสอนดนตรีไทยในยุคแรก ๆ อยู่ในรูปแบบของ मुखपाठ คือการบอกเล่าให้จำ ทำให้ดูแล้วทำตาม เมื่อรูปแบบการศึกษาพัฒนา การเรียนรู้ดนตรีตามอย่างตะวันตกเริ่มเข้ามามีบทบาท สถานศึกษามีหน้าที่ให้การศึกษาทางดนตรีแทนสถาบัน บ้าน วัด วัง ที่เคย

เป็นอยู่ มีการจัดรูปแบบการเรียนการสอนตามอย่างตะวันตก สอนทั้งภาคทฤษฎีภาคปฏิบัติ จิตวิทยาทางดนตรี และองค์ประกอบของดนตรีไทย

วารลีย์ ศรีทอง (๒๕๔๔) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ “การถ่ายทอดดนตรีไทยของปราชญ์ชาวบ้านในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่าวิธีการถ่ายทอดใช้วิธีสอนโดยการสาธิตควบคู่กับการบรรยาย ส่วนขั้นตอนการถ่ายทอดปราชญ์ชาวบ้านใช้วิธีการถ่ายทอดตามแบบดั้งเดิมที่เคยสืบทอดจากบรรพบุรุษ ครูและผู้รู้ คือมีวิธีการถ่ายทอดโดยการบอกเล่าหรือมุขปาฐะ ซึ่งเป็นการถ่ายทอดโดยตรงจากครูสู่ศิษย์ เน้นการปฏิบัติให้ดูให้นักเรียนปฏิบัติตามแบบอย่าง ส่วนปัญหาและอุปสรรคต่อการถ่ายทอดดนตรีของปราชญ์ชาวบ้านตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูดนตรีประจำ โรงเรียนคือปราชญ์ชาวบ้านขาดความรู้ทางการศึกษา ทำให้เสียโอกาสเกี่ยวกับความมั่นคงในอาชีพการงานและขาดจิตวิทยาเกี่ยวกับการสอนเด็ก ทำให้เกิดปัญหาการควบคุมดูแลในขณะมีการเรียนการสอน

วิรัช ขำมาลัย (๒๕๔๔) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ดนตรีไทยในจังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่าประชาชนจังหวัดราชบุรีมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ดนตรีไทยในจังหวัดราชบุรีโดยมีปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ดนตรีไทยในจังหวัดราชบุรี มี ๕ ปัจจัย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๐๑ โดยเรียงลำดับความสัมพันธ์ สูงตามลำดับลงมาดังนี้ ๑.) ประชาชนมีส่วนร่วมปฏิบัติอนุรักษ์ดนตรีไทย ๒.) ประชาชนมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์จากการอนุรักษ์ดนตรีไทย ๓.) ประชาชนรับทราบข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์ดนตรีไทย ๔.) ประชาชนมีส่วนร่วมตัดสินใจอนุรักษ์ดนตรีไทย ๕.) ประชาชนมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการอนุรักษ์ดนตรีไทย

กนก คล้ายมุก (๒๕๔๑) ได้ศึกษา “การสืบทอดปี่พาทย์ในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยวิธีการทางมานุษยวิทยา” พบว่าผู้สืบทอดดนตรีส่วนใหญ่มาจากบรรพบุรุษ บทบาทของปี่พาทย์เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต การบรรเลงเพื่อประกอบพิธีกรรมส่วนใหญ่เป็นพิธีกรรมในงานศพ ความเชื่อในการรับศิษย์เข้าเรียน การต่อเพลงเริ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยการนำเพลงมอญมาใช้สอนแทนเพลงชุดใหม่โรงเช้า โหมโรงเย็น เพลงเรื่อง เพลงพิธีกรรม การสอนใช้วิธีการสาธิตเป็นหลัก การลงโทษด้วยการตีไม่นิยมใช้เสริมแรงด้วยการชมเชยมากกว่าการให้รางวัล การวัดผลและการประเมินผลใช้วิธีสังเกต

ปราณี วงษ์เทศ (๒๕๓๓) ได้กล่าวถึง “บทบาทและหน้าที่ของเพลงที่มีต่อสังคม” ดังนี้คือ

๑. เพลงจะทำหน้าที่เป็นเสมือนกับตัวแทนของระบบสัญลักษณ์ในทางสังคมที่จะสะท้อนออกมาให้เห็นตามความเชื่อทางศาสนาและระบบชนชั้นในสังคม
๒. เพลงมีหน้าที่กระตุ้นให้เกิดการตอบสนองทางกายภาพ เช่น การรบบ การทำสงคราม การทำงาน ฯลฯ
๓. เพลงเป็นเสมือนเครื่องควบคุมทางสังคม คอยรักษาบรรทัดฐานทางสังคมและชี้แนะระเบียบแบบแผนที่เหมาะสม รวมทั้งกำหนดพฤติกรรมที่เหมาะสมทางสังคมอีกด้วย
๔. เพลงมีบทบาทในการรักษาสถาบันที่สำคัญทางสังคม เช่น ศาสนา ความเชื่อช่วยทำให้การประกอบพิธีกรรมมีเหตุผลและรักษาสัญลักษณ์ทางพิธีกรรม
๕. ทำให้เกิดความสืบเนื่องและความมั่นคงทางวัฒนธรรม

นอกจากการทำหน้าที่รับใช้มนุษย์ในแง่ของจิตใจและสังคมแล้ว เพลงยังทำหน้าที่รับใช้มนุษย์ในแง่ของเศรษฐกิจและการเมืองด้วย กล่าวคือ ในด้านเศรษฐกิจนั้นจะเห็นได้ว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ผลงานเพลง ไม่ว่าจะเป็นผู้ลงทุน โปรดิวเซอร์ นักประพันธ์ นักร้อง นักดนตรี ผู้เรียบเรียงเสียง

ประสาร ผู้จัดทำน่าย ตลอดจนนักจัดรายการเพลงทางวิทยุและโทรทัศน์ ล้วนได้รับผลประโยชน์จำนวนมากจากการสร้างสรรค์ผลงานเพลง ในด้านการเมืองนั้นจะเห็นได้ว่าเพลงได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการโน้มน้าวใจ ปลุกใจ ปลุกระดม รวมไปถึงการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของมนุษยชน “เพลงไทยมีวิวัฒนาการมาเป็นเวลานาน นับตั้งแต่เพลงพื้นบ้าน จนกระทั่งถึงเพลงลูกทุ่งสมัยใหม่ หรือจากเพลงไทยเดิมจนกระทั่งถึงเพลงลูกกรุง” (กิ่งแก้ว อัครถาวร, ๒๕๑๙: ๓)

มณฑนา พิพัฒน์ (๒๕๔๐) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ “การมีส่วนร่วมและบวนการถ่ายทอดความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านในการสอนดนตรีพื้นบ้านของโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดสงขลา” ผลการวิจัยพบว่าปราชญ์ชาวบ้านถ่ายทอดความรู้โดยการบอกเล่าในลักษณะการอธิบายแนะนำโดยการสาธิตในลักษณะการแสดงการทำให้ดูโดยการฝึกปฏิบัติในลักษณะการให้นักเรียนฝึกใช้เครื่องดนตรีและถ่ายทอดความรู้โดยการให้เข้าร่วมแสดงในลักษณะการนำนักเรียนไปร่วมแสดงดนตรีในงานต่าง ๆ

วิมาลา ศิริพงษ์ (๒๕๓๔) ได้วิจัยเรื่อง “การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยในสังคมไทย ปัจจุบัน” ผลการวิจัยพบว่าการเล่าเรียนการวิชาดนตรีศิษย์มักเป็นไปในวิธีการดั้งเดิมของการดนตรีไทยได้แก่การถ่ายทอดโดยการบอกเล่าการถ่ายทอดวิชาจาก ครูสู่ศิษย์ยังคงยึด การต่อเพลงแบบตัวต่อตัวและอาศัยความจำเป็นหลัก โดยนัยนี้ศิษย์แต่ละคนจะมีความก้าวหน้าในวิชาการดนตรีไม่เสมอกันแม้จะเริ่มหัดในเวลาไล่เลี่ยกัน คนที่มีความแม่นยำและฝึกฝนได้รวดเร็วคนที่มีความแม่นยำ และฝึกฝนได้เร็วกว่าก็จะได้รับการถ่ายทอดจากครูได้มากกว่า อย่างไรก็ตามจะไม่ปรากฏการจัดลำดับขั้นของเพลงที่ได้รับการต่อจากผู้เป็นครูในลักษณะที่เคร่งครัดเหมือนเป็นหลักสูตร

มาศสุภา สีทองสุข (๒๕๕๓) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “พัฒนาการของการศึกษาวิชาชีวิตดนตรีไทยในสมัยรัตนโกสินทร์” ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การศึกษาวิชาชีวิตดนตรีไทยในสมัยรัตนโกสินทร์แบ่งออกเป็น ๒ ระยะ คือระยะแรก (พ.ศ.๒๓๒๕-๒๔๗๕) เป็นการจัดการศึกษาโดยอิสระ ใช้บ้าน วัด และวังเป็นสถานที่ศึกษาวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา เพื่อนำดนตรีไปใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ การเข้าศึกษาให้ครู หลักสูตรเน้นการปฏิบัติเครื่องดนตรีเพื่อนำไปใช้เป็นสำคัญ ส่วนการศึกษาในระยะที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๗๖-๒๕๒๙) เป็นการจัดการศึกษาในสถานศึกษาเพื่อผลิตบุคลากรทางด้านดนตรีไทยให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ การจัดและดำเนินการศึกษาในสถาบันการศึกษาต่างๆที่เปิดสอนวิชาชีวิตดนตรีไทยในด้านการรับเข้าศึกษาใช้วิธีการสอบ หลักสูตรแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือเพื่อผลิตศิลปินทางด้านดนตรีไทย และเพื่อผลิตครูสอนดนตรีไทยให้กับสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

อรรณพ บรรจงศิลป์ และคณะ (๒๕๖๐) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาไทยชุดดุริยางคศิลป์” ผลการวิจัยพบว่า การไหว้ครูเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่นักดนตรีไทยทุกคนไม่อาจละเลย เพราะมีความเชื่อว่าการกตัญญูต่เวทีเป็นสิ่งที่ดีงาม และเชื่อว่าดนตรีไทยมิได้มาจากความคิดและมีมือของมนุษย์แต่เพียงประการเดียว แต่มาจากการสร้างสรรค์ของเทพต่าง ๆ ด้วยในด้านของเครื่องดนตรีที่ถือกำเนิดมาจากวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย มีการผสมผสานดัดแปลง ระหว่างวัฒนธรรมอื่นที่ใกล้เคียง ส่วนวิธีการบรรเลงและการเรียนรู้เป็นไปตามประเพณี วัฒนธรรม และพฤติกรรมแบบไทย

แมคเคย์ (Mackey ๑๙๙๕) ได้มีการศึกษา “การแสดงดนตรีพื้นบ้านของเมืองโนวา สกอตตา” ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านในเมืองโนวา สกอตตามีความซาบซึ้งและภูมิใจในภูมิปัญญาด้านดนตรีพื้นบ้านของตนเอง และพยายามที่จะสืบทอดความรู้ให้แก่ลูกหลาน โดยวิธีการถ่ายทอดความรู้ที่ปฏิบัติคือการไปอยู่ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน

Sluss (๑๙๖๘ : ๗๕๕ - A) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนคติที่มีต่อดนตรีของนักเรียนศึกษาปีที่สุดท้ายจำนวน ๔ โรงเรียนในรัฐโคโลราโด” โดยศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของทัศนคติในแง่ภูมิหลังทางด้านดนตรีของนักเรียนด้านอาชีพผู้ปกครอง และเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนผลการวิจัยพบว่า นักเรียนทั้งหมดเห็นความสำคัญของดนตรี แต่มีทัศนคติต่อ Serious music น้อยที่สุด นักเรียนที่มีภูมิหลังทางด้านดนตรีมากจะมีทัศนคติที่ดีต่อดนตรีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และโรงเรียนมัธยมศึกษาที่เปิดสอนวิชาดนตรี นักเรียนจะทำคะแนนทดสอบวัดทัศนคติได้สูงกว่าโรงเรียนที่ไม่มีโปรแกรมทางด้านดนตรี แต่อาชีพของผู้ปกครองไม่มีผลต่อทัศนคติที่มีต่อดนตรี

Birch (๑๙๖๙: ๑๗๔๓ - A) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “องค์ประกอบที่ทำให้ทัศนคติของครูแตกต่างกัน” โดยใช้แบบทดสอบที่มีชื่อว่า The Oregon Test for Attitude toward Music เพื่อวัดทัศนคติที่สัมพันธ์กับประสบการณ์ทางด้าน และความเชื่อมั่นในตัวเองในการสอนดนตรี ผลการวิจัยพบว่า ประสบการณ์ทางด้านดนตรีกับทัศนคติมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ครูหญิงกับครูชายมีความแตกต่างกันในเรื่องทัศนคติที่มีต่อดนตรีประสบการณ์ทางด้านดนตรี และความเชื่อมั่นในตนเอง และทัศนคติที่มีต่อดนตรีสัมพันธ์กับความเชื่อมั่นในตัวเองในการสอนดนตรี แต่จำนวนปีที่ทำการสอนดนตรีกับทัศนคติที่มีต่อดนตรีไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จากผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า ได้มีผู้ทำ การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถ่ายทอดดนตรีไทยเป็นจำนวนมาก ทำให้ทราบแนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีไทย ด้วยวิธีการต่าง ๆ รวมทั้งความเกี่ยวข้องของดนตรีไทยกับสังคมไทย ดังนั้นผู้วิจัยต้องการศึกษากระบวนการถ่ายทอดดนตรีไทยตามวิธีการทางภูมิปัญญา ของปราชญ์ชาวบ้านซึ่งได้มีการสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

หฤทัย ขัตนาค (๒๕๔๕) ศึกษา “การสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ในการผลิต "ลิเกทีวีช่อง ๑๑ พิษณุโลก” โดยศึกษาประวัติความเป็นมาและวิธีการแสดงลิเกสดบนเวทีในปัจจุบันของ จ.พิษณุโลก และกระบวนการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้การผลิตรายการลิเกโทรทัศน์ ของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง ๑๑ จ. พิษณุโลก โดยรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และเน้นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยแบ่งเป็น ๒ กลุ่มคือ ๑) ในกลุ่มผู้แสดงลิเก ๒) ในกลุ่มเจ้าหน้าที่ผลิตรายการ ผลการวิจัยพบว่า การแสดงลิเกใน จ. พิษณุโลก เริ่มขึ้นหลังปี พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้รับความนิยมสูงสุดในยุคชุมชนลิเกท่ามะปรางช่วงปี พ.ศ. ๒๕๐๒ และเสื่อมความนิยมตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ถึงปัจจุบัน ด้านวิธีการแสดงลิเกสดบนเวทีที่มีองค์ประกอบต่างๆ เหมือนการแสดงลิเกในพื้นที่อื่นๆ แต่มีลักษณะเด่นตรงที่การร้องและด้นกลอนสด รวมทั้งสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี สำหรับการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ในการแสดงลิเกโทรทัศน์ ผู้แสดงลิเกจะต้องมีการปรับตัวมากกว่าผู้ผลิตรายการทางโทรทัศน์ เรียนรู้วาทศิลป์ต้องมีบทและมีข้อจำกัดเรื่อง เวลา พื้นที่ การจับภาพของกล้องโทรทัศน์และคำนึงถึงผู้ชมในฐานะเป็นสื่อมวลชน เช่น ระมัดระวังเรื่องการใช้ภาษาและกริยาท่าทางที่ไม่สุภาพ ทั้งสองฝ่ายเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ได้จากการลงมือทำจริง การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน และวิธี " ครูพักลักจำ"

นิรมล เจริญหลาย (๒๕๑๙) ศึกษา “ชีวประวัติและกระบวนการทำรำลิเกของทองเจือ โสภิตศิลป์” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาชีวประวัติ และกระบวนการทำรำของครูทองเจือ โสภิตศิลป์เพื่อให้เห็นถึงประวัติผลงานรวมถึงกระบวนการทำรำลิเกที่มีความสมบูรณ์แบบที่ครูทองเจือ โสภิตศิลป์ที่ได้รับการถ่ายทอดจากครูลิเกอาวุโสอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตามแบบของครูทองเจือ โสภิตศิลป์โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ การสัมภาษณ์ครูทองเจือ โสภิตศิลป์และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ลูกศิษย์ ผู้ร่วมแสดงในคณะ ผลการวิจัยพบว่า ครูทองเจือ โสภิตศิลป์เป็นศิลปินที่มีความสามารถในด้านศิลปะการแสดงลิเกทั้งตัวพระเอก ตัวนางเอก ตัวกษัตริย์ และยังสามารถขับร้องเพลงไทยเดิม และเพลงออกภาษาที่ใช้ในการแสดงลิเกได้หลายเพลง ซึ่งเป็น

เพลงที่หาฟังได้ยากในปัจจุบัน รวมทั้งผลงานด้านการประพันธ์ทั้งบทลิเกที่ใช้แสดง ๖๘ เรื่อง และบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการแสดงลิเกอีกมากมาย จากการศึกษากระบวนการทำรำพบว่า ครูทองเจือ โสภิตศิลป์ เป็นศิลปินลิเกที่อนุรักษ์กระบวนการทำรำที่รับสืบทอดมาจากศิลปินลิเกอาวุโสหลายท่าน ได้แก่ ๑) กระบวนทำรำเพลงเชิดตัวพระและตัวนาง ถือได้ว่าเป็นกระบวนการทำรำที่มีความสำคัญสำหรับตัวแสดงที่เป็นกษัตริย์ ใช้แสดงเป็นเพลงแรกเมื่อตัวละครขึ้นเวที ๒) กระบวนทำรำเพลงเสมอ ตัวพระและตัวนาง เป็นกระบวนการทำรำที่มีความสำคัญเช่นเดียวกับเพลงเชิด แต่ใช้ประกอบการเดินทางในระยะทางใกล้ ๓) กระบวนทำรำเพลงโอดตัวพระและตัวนาง ศึกษาพบลักษณะการรำที่เรียกว่า ดอกไม้ไหวเป็นลักษณะการรำสะดุ้งตัว ถือเป็นลักษณะเฉพาะที่สืบทอดจากครูเต็ก เสือสง่า ๔) กระบวนทำรำไม้รับไทย หรือไม้รับดาบ ๕ ไม้ ๕ กระบวนทำรำไม้รับจีน หรือไม้รับทวน ๗ ไม้ ซึ่งพบว่ากระบวนการทำรำบางท่า ลิเกคณะอื่นๆยังคงใช้แสดงอยู่ ส่วนลักษณะการแสดง กระบวนทำรำไม้รับไทยและไม้รับจีนของครูทองเจือ โสภิตศิลป์ จะแสดงต่อเนื่องกันตั้งแต่ไม้รับที่ ๑ ถึงไม้รับสุดท้าย ในแต่ละไม้รับจะมีกระบวนทำรำหลัก ๑ ท่าที่แตกต่างกันในแต่ละไม้และมีท่ารำเชื่อมที่เหมือนกันทุกไม้ ซึ่งกระบวนทำรำเหล่านี้ไม่พบในการแสดงลิเกในปัจจุบัน ครูทองเจือ โสภิตศิลป์ เป็นทั้งนาฏยศิลปินและนักวิชาการ ที่มีบทบาทสำคัญอีกท่านหนึ่งต่อวงการลิเกในการอนุรักษ์และสืบทอดการแสดงพื้นบ้าน และสร้างสรรค์งานวรรณกรรมนาฏยศิลป์ให้เป็นที่ประจักษ์ในสังคมไทย

จากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นประโยชน์ของการศึกษาวิจัยเรื่อง “วาทกรรมคำลิเกของครูทวี เทียงแท้: ศิลปินดีเด่นสาขาศิลปะการแสดงด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านของจังหวัดพิษณุโลก” ด้วยเชื่อว่าผลของการวิจัยจะทำให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อวงการศึกษาและวงการแสดงศิลปะพื้นบ้านในแง่ที่เป็นการสืบสานศิลปวัฒนธรรมซึ่งเป็นภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าของบรรพบุรุษไทยอีกทางหนึ่ง